

Znaki Tajemnicy

Spis treści

Wykaz skrótów	13
Wstęp	15
Podstawowa bibliografia	19
Sekcja I. Sakramentologia fundamentalna	
Rozdział 1. Historia sakramentologii (Mariusz Uniżycki OFM)	23
1. <i>Mysterion – sacramentum</i> – sakrament	24
1.1. <i>Mysterion – sacramentum</i> w Nowym Testamencie	24
1.2. <i>Mysterion – sacramentum</i> w nauce Ojców Kościoła	26
1.2.1. Ojcowie greccy	26
1.2.2. Ojcowie łacińscy	27
2. Początki teologii sakramentów	29
3. Scholastyka	35
3.1. Sobory i synody	35
3.2. Papieże	39
3.3. Teologowie	39
3.3.1. Berengariusz z Tours	39
3.3.2. Hugo od św. Wiktora	41
3.3.3. Piotr Lombard	42
3.3.4. Tomasz z Akwinu	42
4. Sobór Trydencki	49
5. Teologia nowożytna	53
Rozdział 2. Znak, osoba, tajemnica: zarys ogólnej teorii sakramentów (ks. Robert J. Woźniak) ...	57
1. Klasyczna wizja traktatu i drogi jego odnowy	58
2. Sakramentalna dynamika historii świętej	62
3. Sakramenty w nauczaniu Kościoła	66
4. Czym jest sakrament?	70
4.1. Definicja sakramentu	70
4.2. Geneza sakramentów	71
4.3. Materialno-formalna struktura sakramentów	72
5. Znak sakramentalny w potrójnej orientacji: misterium – celebacja – życie	74
6. Jak działa sakrament?	77
7. Sakramentalna istota chrześcijaństwa: związek tajemnic w dogmatyce i egzystencji	84
8. „Sakramentalność postmodernistyczna”?	87
9. Zakończenie	94

Rozdział 3. Nowe kierunki sakramentologii (ks. Bogusław Migut)	95
1. Początki współczesnej sakramentologii w nauczaniu Kościoła.....	96
2. Początki współczesnej sakramentologii w teologii Odo Casela.....	99
3. Rozwój teologii sakramentów po Caselu.....	101
3.1. Chrystus sakramentem spotkania z Bogiem w ujęciu Edwarda Schillebeeckxa.....	101
3.2. Kościół jako podstawowy sakrament w ujęciu Otto Semmelrotha i Karla Rahnera.....	102
3.2.1. Teologia sakramentów Otto Semmelrotha.....	102
3.2.2. Karla Rahnera sakrament jako <i>Realsymbol</i>	104
3.3. Słowo Boże i sakrament w ujęciu Louisa Bouyera.....	106
4. Historiozbawcze ujęcie sakramentów przez Sobór Watykański II.....	108
5. Nowe nurty w posoborowej teologii sakramentów.....	111
5.1. Sakramenty w służbie cielesnej, historycznej i wspólnotowej relacji człowieka do Boga w ujęciu J. Ratzingera/Benedykta XVI.....	111
5.2. Sakrament jako postać (<i>Gestalt</i>) piękna Boga w ujęciu Hansa Ursa von Balthasara.....	115
5.3. Sakramenty jako jedność zbawczego misterium jego celebracji i życia chrześcijańskiego w ujęciu teologii liturgicznej.....	116
5.4. Padewska szkoła badań nad sakramentami i liturgią.....	119
5.5. Posoborowa polska teologia sakramentów.....	120
6. Postmodernistyczna teologia sakramentów i liturgii Louisa-Marie Chauveta i Jeana-Luca Mariona.....	121
Rozdział 4. Ciało i sakrament (Jarosław Kupczak OP)	123
1. Matthias Scheeben: sakramentalne misterium.....	124
2. Johannes Pinski: sakramentalny świat.....	128
3. Jan Paweł II: sakrament stworzenia.....	133
4. Podsumowanie.....	136
Rozdział 5. Filozofia znaku. Wprowadzenie do semiotyki liturgii (Paweł Rojek)	139
1. Syntaktyka liturgii.....	143
1.1. Struktura narracji.....	144
1.2. Strukturalne badania liturgii.....	148
1.3. Model aktantowy Eucharystii.....	150
2. Semantyka liturgii.....	152
2.1. Teorie metafory.....	153
2.2. Sakramenty jako metafory.....	156
2.3. Metafory i metonimie.....	158
3. Pragmatyka liturgii.....	159
3.1. Teoria aktów mowy.....	160
3.2. Sakramenty jako akty mowy.....	162
3.3. Akty mowy i transsubstancjacja.....	164
4. Semiotyka liturgii i teologia liturgiczna.....	165
Rozdział 6. Filozofia rytuału. Problemy podejścia racjonalistycznego (Tomasz Dekert)	167
1. Rytuał jako problem.....	169
2. Rytuał sakramentalny w perspektywie kartezjańskiego racjonalizmu.....	172
3. Kartezjanizm w katolickim rozumieniu rytuału sakramentalnego – przykłady.....	178
4. Jaka filozofia rytuału sakramentalnego?.....	184
5. Zakończenie.....	189
Rozdział 7. Prawo Kościoła a rzeczywistość sakramentalna (ks. Andrzej Wójcik)	191
1. Prawo i tajemnica w rzeczywistości Kościoła.....	192
2. Społeczność a prawo.....	193

3. Sakrament a prawo.....	194
4. Eucharystia a prawo.....	196
5. Sakrament święceń biskupich a więzy jedności i wypływające z nich prawo.....	198
6. Historyczne rozejście się rzeczywistości sakramentu i prawa. Powrót do jedności w XX w.	201
7. Zakończenie: Paradygmatyczne dla prawa Kościoła znaczenie sakramentu małżeństwa.....	203
Rozdział 8. Modele klasyfikacji sakramentów i ich znaczenie teologiczne (ks. Krzysztof Porosło)...	205
1. Principium analogii sakramentalnej.....	206
2. Różne modele klasyfikacji sakramentów	207
2.1. Sakramenty większe.....	208
2.2. Modele grupowania sakramentów.....	209
3. Związek Eucharystii z pozostałymi sakramentami.....	212
3.1. Eucharystia – sakrament sakramentów	212
3.2. Różnorodność epiklez sakramentalnych	214
4. Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego.....	215
4.1. Inicjacja jako włączenie w misterium/misteria życia Jezusa	216
4.2. Inicjacja jako włączenie w życie Boga	219
4.3. Inicjacja chrześcijańska i inicjacja eschatologiczna.....	223
4.4. Kolejność udzielania sakramentów inicjacji.....	224
5. Sakramenty uzdrowienia.....	228
5.1. Jezus Boski Lekarz.....	228
5.2. Sakramenty jako lekarstwa na choroby.....	230
6. Sakramenty w służbie komunii i posłania wiernych	233
6.1. Sakramenty jako realizacja kapłańskiego posłannictwa Jezusa	234
6.2. Gmach Kościoła zbudowany na siedmiu sakramentalnych filarach.....	237
6.2.1. Pomiędzy eklezjologią sakramentalną a sakramentologią eklezjalną.....	237
6.2.2. Sakramenty budujące ciało Chrystusa	240
7. Zakończenie.....	242

Sekcja II. Sakramentologia szczegółowa

Rozdział 9. Sakrament chrztu (Maciej Zachara MIC)	245
1. Misterium	246
1.1. Ekonomia zbawienia.....	246
1.1.1. Typologia starotestamentalna.....	246
1.1.2. Wydarzenie zbawcze w Jezusie.....	248
1.1.2.1. Chrzest w misji Jezusa.....	248
1.1.2.2. Chrzest w Kościele czasów apostoelskich.....	249
1.2. Ekonomia sakramentalna. Prezentacja historyczna rozwoju sakramentu chrztu, jego teologii i wypowiedzi Magisterium Kościoła	250
1.2.1. Katechumenat i chrzest dorosłych (II–V w.).....	251
1.2.1.1. Liturgia	251
1.2.1.2. Teologia i Magisterium.....	254
1.2.2. Obrzędy katechumenatu i chrztu sprawowane wobec dzieci (VI–VIII w.).....	256
1.2.3. Obrzędy chrztu dorosłych i dzieci zredukowane do jednej celebracji (IX–XVII w.)	259
1.2.3.1. Liturgia	259
1.2.3.2. Teologia i Magisterium.....	261
1.2.4. Próby przywracania katechumenatu (XVI–XX w.)	263
1.2.5. Sobór Watykański II i odnowienie liturgii chrzcielnej (XX–XXI w.)	264

1.2.5.1. Inicjacja chrześcijańska dorosłych.....	265
1.2.5.2. Chrzest dzieci	267
1.2.5.3. Kwestia katechumenatu pochrzcielnego.....	268
2. Celebracja.....	269
2.1. Celebracja sakramentu.....	269
2.1.1. Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych.....	269
2.1.1.1. Okres pierwszy: ewangelizacja.....	270
2.1.1.2. Przyjęcie do katechumenatu.....	270
2.1.1.3. Okres drugi: katechumenat	271
2.1.1.4. Obrzęd wybrania.....	272
2.1.1.5. Okres trzeci: czas oczyszczenia i oświecenia.....	273
2.1.1.6. Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego	274
2.1.1.7. Okres czwarty: mistagogia.....	275
2.1.2. Obrzęd chrztu dzieci.....	275
2.1.2.1. Obrzędy wstępne.....	275
2.1.2.2. Liturgia słowa	276
2.1.2.3. Liturgia sakramentu	276
2.1.2.4. Obrzędy zakończenia	277
2.1.3. Materia, forma, szafarz, czas i miejsce chrztu	277
2.2. Znak sakramentalny	279
2.2.1. Woda.....	279
2.2.2. Obrzędy dodatkowe.....	280
2.2.2.1. Namaszczenie krzyżem.....	280
2.2.2.2. Włożenie białej szaty	281
2.2.2.3. Przekazanie zapalanej świecy.....	281
2.3. Teologia celebracji sakramentu	282
2.3.1. Wymiar paschalny.....	282
2.3.2. Wymiar eschatologiczny	282
2.3.3. Wymiar eklezjalny.....	283
2.3.4. Związek chrztu z innymi sakramentami.....	284
2.3.5. Chrzest jako sakrament wiary.....	284
2.3.6. Znaczenie formacji wiary.....	285
3. Życie	286
3.1. Uświęcające działanie sakramentu.....	286
3.1.1. Wszczepienie w Chrystusa	286
3.1.2. Udział w życiu Trójcy Świętej.....	287
3.1.3. Włączenie w Kościół.....	288
3.2. Owoce sakramentu	289
3.2.1. Odpuszczenie grzechów.....	289
3.2.2. Synostwo Boże.....	290
3.2.3. Charakter sakramentalny.....	291
3.2.4. Udział w kapłaństwie Chrystusa	292
3.2.5. Zadatek życia wiecznego	293
3.3. Egzystencjalny wymiar sakramentu	295
3.3.1. Brama do innych sakramentów.....	295
3.3.2. Potrójny filar stałej formacji wiary: słowo Boże – liturgia – wspólnota	296
3.3.3. Modlitwa	298
3.3.4. Realizacja przykazania miłości.....	299
3.3.5. Wyrzekanie się szatana oraz idoli świata	301
3.3.6. Noszenie we własnym ciele konania Jezusa.....	303

Rozdział 10. Sakrament bierzmowania (Tomasz Grabowski OP)	305
1. Misterium	306
1.1. Ekonomia zbawienia	306
1.1.1. Typologia starotestamentalna	307
1.1.2. Wydarzenie zbawcze w Jezusie	313
1.2. Ekonomia sakramentalna	317
1.2.1. Celebracja bierzmowania w okresie od I do IV w.	317
1.2.2. Celebracja bierzmowania w okresie od V do X w.	321
1.2.3. Celebracja bierzmowania w wiekach średnich	327
1.3. Rozwój teologii sakramentu w wiekach średnich	328
1.3.1. Nauczanie św. Tomasza z Akwinu	328
1.3.2. Rozwój teologii sakramentu w dobie nowożytnej	333
2. Celebracja	335
2.1. Forma i materia sakramentu w dobie Soboru Watykańskiego II	335
2.2. Obrzęd sakramentu	338
2.3. Szafarz sakramentu	341
3. Życie	343
3.1. Uświęcające działanie i owoce sakramentu	343
3.2. Egzystencjalny wymiar sakramentu	345
Rozdział 11. Sakrament Eucharystii (ks. Grzegorz Strzelczyk)	347
1. Misterium	349
1.1. Słowo Boże o Eucharystii	349
1.1.1. Ostatnia Wieczerza i ustanowienie Eucharystii	349
1.1.2. Znaczenie Eucharystii w Janowej Ewangelii	352
1.1.3. Nowe w świetle starego	354
1.1.4. Nowotestamentalna teologia ofiary i przymierza – szeroki kontekst teologii Eucharystii	357
1.2. Rozwój kościelnej refleksji o Eucharystii	358
1.2.1. Okres patrystyczny	358
1.2.2. Średniowiecze (łacińskie)	361
1.2.3. Sobór Florencki (1431–1435)	364
1.2.4. Reformacja	365
1.2.5. Sobór Trydencki (1545–1563)	365
1.2.6. Konsekwencje Soboru	368
1.2.7. Od Trydentu do współczesności	369
2. Celebracja	371
2.1. Dwuetapowość celebracji Najświętszego Sakramentu	371
2.2. Etap pierwszy: Chrystus staje się obecny pośród swego ludu	373
2.2.1. Anamneza i epikleza	373
2.2.2. Przeistoczenie (transsubstancjacja)	374
2.3. Elementy konstytutywne celebracji Najświętszego Sakramentu	378
2.3.1. Materia Eucharystii	378
2.3.2. Forma Eucharystii	378
2.3.3. Szafarz Eucharystii	379
2.3.4. Intencja szafarza	379
2.3.5. Intencja przyjmującego	380
3. Życie	380
3.1. Sakrament i jego skutki: Chrystus daje nam siebie na pokarm (etap drugi celebracji)	380
3.2. Konsekwencja uobecnienia: przechowywanie i adoracja Ciała Pańskiego	383
3.3. Przyjmujący i jego intencja	384

3.4. Komunia duchowa.....	385
3.5. Ofiarowanie mszy i komunii.....	386
3.6. Eucharystyczny rys życia chrześcijańskiego.....	387
Rozdział 12. Sakrament pokuty i pojednania (ks. Tomasz Bać).....	389
1. Misterium.....	390
1.1. Ekonomia zbawienia.....	390
1.1.1. Typologia starotestamentalna.....	390
1.1.2. Wydarzenie zbawcze w Jezusie.....	391
1.2. Ekonomia sakramentalna.....	392
1.2.1. Pokuta w pierwszych trzech wiekach chrześcijaństwa.....	393
1.2.2. System pokuty kanonicznej.....	394
1.2.3. System pokuty taryfowej.....	396
1.2.4. Pokuta od czasów scholastyki do Soboru Trydenckiego.....	399
1.2.5. Sobór Watykański II i <i>Ordo paenitentiae</i> (1974).....	402
2. Celebracja.....	402
2.1. Celebracja sakramentu.....	402
2.1.1. Obrzęd.....	403
2.1.2. Akty penitenta.....	406
2.1.3. Formuły rozgrzeszenia.....	409
2.1.4. Szafarz.....	410
2.2. Teologia celebracji.....	412
2.2.1. Wymiar trynitarny i historiozbawczy.....	412
2.2.2. Wymiar eklezjalny.....	412
2.2.3. Wymiar eschatologiczny.....	413
2.2.4. Wymiar społeczny.....	413
3. Życie.....	414
3.1. Skutki sakramentu.....	414
3.2. Egzystencjalny wymiar sakramentu.....	415
3.3. Odpusty i ich charakter.....	417
Rozdział 13. Sakrament namaszczenia chorych (Paweł Sambor OFM).....	419
1. Misterium.....	420
1.1. Ekonomia zbawienia.....	420
1.1.1. Choroba i uzdrowienie w Biblii.....	420
1.1.2. Namaszczenie chorych w Liście św. Jakuba.....	421
1.2. Ekonomia sakramentalna.....	424
1.2.1. Sakrament namaszczenia do reformy karolińskiej.....	424
1.2.2. Od oleju chorych do namaszczenia <i>in extremis</i> (VIII–XII w.).....	431
1.2.3. Namaszczenie chorych w myśli scholastycznej.....	435
1.2.4. Namaszczenie chorych w orzeczeniach soborów powszechnych.....	442
2. Celebracja.....	447
2.1. Formuła i miejsce namaszczenia.....	448
2.2. Materia sakramentu.....	449
2.3. Podmiot namaszczenia.....	449
2.4. Szafarz sakramentu.....	450
3. Życie.....	451
3.1. Doświadczenie choroby.....	451
3.2. Owoce sakramentu.....	452

Rozdział 14. Sakrament święceń (ks. Jan D. Szczurek)	457
1. Misterium.....	458
1.1. Natura i skutki sakramentu święceń.....	458
1.2. Kapłaństwo Chrystusa.....	459
1.3. Ustanowienie sakramentu święceń.....	462
1.4. Stopnie sakramentu święceń.....	463
1.4.1. Świecenia niższe albo posługi.....	463
1.4.2. Świecenia wyższe.....	465
2. Celebracja.....	475
2.1. Forma sakramentu święceń.....	475
2.1.1. Szafarz i przyjmujący sakrament.....	475
2.1.2. Znak zewnętrzny.....	477
2.2. Celebracja sakramentu święceń.....	479
3. Życie.....	486
3.1. Skutki sakramentu święceń.....	486
3.2. Szaflowanie darami miłości.....	490
3.2.1. Sprawowanie sakramentów.....	491
3.2.2. Posługa zbawieniu.....	493
3.2.3. Funkcja nauczycielsko-prorocka.....	494
3.2.4. Funkcja uświęcająco-kultyczna.....	496
3.2.5. Funkcja pastersko-królewska.....	498
Zakończenie.....	500
Rozdział 15. Sakrament małżeństwa (ks. Robert Skrzypczak)	501
1. Misterium.....	503
1.1. Stary Testament.....	503
1.1.1. Zróżnicowanie seksualne.....	504
1.1.2. Doświadczenie miłości małżeńskiej.....	507
1.1.3. Prawna instytucja małżeńska.....	509
1.2. Nowy Testament.....	510
1.2.1. Przepowiedanie Jezusa.....	510
1.2.2. Listy Pawłowe.....	511
1.3. Tradycja i Magisterium Kościoła.....	515
1.3.1. Pierwsze trzy wieki.....	515
1.3.2. Od IV do IX w.	517
1.3.3. Drugie tysiąclecie do Soboru Trydenckiego.....	519
1.3.4. Sobór Trydencki i epoka potrydencka.....	520
1.3.5. Epoka Soboru Watykańskiego II.....	522
2. Celebracja.....	526
3. Życie.....	527
3.1. Osoba i komunia.....	528
3.2. Dar przeżywania sakramentu.....	529
3.3. Teologia ciała Jana Pawła II (suplement).....	531
Rozdział 16. Sakramentologia prawosławna (ks. Henryk Paprocki)	537
1. Sakrament Ewangelii: Chrztost.....	542
2. Sakrament Ewangelii: Eucharystia.....	546
3. Sakrament Kościoła: Małżeństwo.....	551
Noty biograficzne o autorach	557
Indeks	561